MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA

ONOR. IMHALLEF
ANTHONY ELLUL

Seduta ta' l-14 ta' Jannar, 2013

Citazzjoni Numru. 792/2002

Anton Ellul, Arthur Ellul, Rose Sullivan, Marlene Bugelli, Arthur Cilia, Josephine Booker, u Carmen Cilia

Vs

Maria Busuttil, Anna mart Charles Delia u Anthony Busuttil, Margerita mart Anglu Psaila u Joseph Cilia u b'digriet tat-2 ta' Lulju 2004 Anna Delia u Anthony Busuttil assumew l-atti tal-kawza minflok Maria Busuttil.

Permezz ta' dawn il-proceduri[1] l-atturi qeghdin jikkontestaw il-validita ta' testment li ghamlet Concetta Cilia fil-1 ta' Dicembru 1999 quddiem in-nutar Dr Maurice Gambin peress li jsostnu li ma kellix il-kapacita' mentali li tiddisponi b'testment. Ghalhekk qeghdin jitolbu dikjarazzjoni li t-testment li sar fil-31 ta' Dicembru 1999 hu null u bla effett.

Min-naha taghhom il-konvenuti wiegbu li t-testment hu validu u sar skond il-ligi[2].

Fatti.

Il-fatti huma:-

1. Joseph u Concetta Cilia kienu mizzewwgin u ma kellhom tfal.
2. Fit-13 ta' Gunju 1977 ghamlu testment *unica charta* quddiem in-nutar Dr Victor Bisazza fejn hallew lil xulxin werrieta, u pprovdew li wara l-mewt tas-superstiti fosthom dak li jkun fadal jinghata b'titolu ta' legat lin-neputijiet taghhom –
- **Anton**, **Arthur**, **Rose** Sullivan u **Marlene** Bugelli ahwa Ellul, ulied Joseph u Margherita konjugi Ellul.
- **Arthur** Cilia iben Alfred u Rita konjugi Cilia.
- **Josephine** Booker u **Carmen** ahwa Cilia, ulied Edgar u Jessie konjugi Cilia.
- **Anna** Delia u huha **Anthony** Busuttil, ulied Frank u Maria konjugi Busuttil.
3. Joseph Cilia miet fit-3 ta' Settembru 1999.
4. Fil-31 ta' Dicembru 1999 Concetta Cilia, waqt li kienet qeghda tghix gewwa Villa Messina fir-Rabat, ghamlet testment quddiem in-nutar Maurice Gambin fejn:-
- B'legat halliet lill-ohtha Maria Busuttil il-mobbli li jinsabu fil-postijiet li jissemmew fl-Ewwel Artikolu u mobbli ohra li jissemmew fit-testment. Halliet ukoll xi mobbli lin-neputija Carmen Cilia.
- innominat lil Maria Busuttil bhala werrieta taghha ghal nofs il-gid u lin-neputijiet min-naha tal-familja

[1] Citazzjoni prezentata fit-12 ta' Lulju 2002.
[2] Fol. 28.

ta' zewgha, u cjoe' ulied hutha Alfred, Edgar u Margaret Ellul. Fit-testment jinghad li halliethom werrieta f'parti minn disgha (1/9) kull wiehed.

5. Fit-28 ta' Frar 2000 Maria Busuttil, oht it-testatrici, ipprezentat rikors quddiem il-qorti volontarja u talbet l-inabilitazzjoni ta' Concetta Cilia milli taghmel l-atti li jissemmew fl-Artikolu 524 tal-Kap. 12. Fir-rikors gie ddikjarat li Concetta Cilia kellha d-dementia. B'digriet li nghata fl-20 ta' Marzu 2000, il-qorti laqghet it-talba u ordnat l-inabilitazzjoni ta' Concetta Cilia.

6. Concetta Cilia mietet fl-14 ta' Frar 2002.

<u>Konsiderazzjonijiet</u>.

L-Artikolu 599 tal-Kodici Civili jipprovdi:-

"It-testmenti maghmulin minn persuni inkapaci huma nulli, ukoll jekk l-inkapacita' tat-testatur tispicca qabel il-mewt tieghu.".

L-Artikolu 597 tal-Kodici Civili jipprovdi li huma inkapaci li jiddisponu b'testment:-

*"(b) dawk li, ghalkemm mhux interdetti, ma **jkunux f'sensihom fiz-zmien tat-testment.**"*.

Ir-regola generali hi li persuna hi kapaci taghmel testment; *"Ghalhekk il-prezunzjoni juris tantum, hija li min jaghmel testment huwa kapaci biex jiddisponi mill-beni tieghu, salva l-prova kuntrarja li trid issir minn min jagixxi ghall-impunjazzjoni tat-testment."* (**Joseph Vassallo et vs Avv. Dr Victor R. Sammut**[3]). L-Imhallef M. Caruana Curran spjega li f'kazijiet ta' din ix-xorta, *"Certament ghandha tahrab kwalunkwe prekoncett, sia li min hu xih mhux kapaci, sia li kull min hu marid mhux f'sensih. Jekk qatt ghandu jkun hemm xi prekoncett, jekk dan huwa il-vokabolu korrett, dan huwa biss il-presunzjoni tal-kapacita', salva il-prova kuntrarja li pero' ghandha tkun, kif fuq intqal, rigoruza."* (**Joseph Bonavia et vs Giovanni Bonavia et** deciza mill-Prim'Awla fl-20 ta' Ottubru 1971).

[3] Qorti tal-Appell deciza fl-24 ta' April 1950 (Vol. XXXIV.i.108).

Fil-kaz **Joseph Vassallo et vs Avukat Dottor Victor R. Sammut et nomine**, il-qorti elenkat il-principji li ghandhom jigu segwiti f'kazijiet ta' impunjazzjoni ta' testment meta t-testatur m'huwiex f'sensih:-

"1. Illi l-kapacita' li wiehed jaghmel testment hija r-regola u l-inkapacita' hija l-eccezzjoni w ghalhekk il-presunzjoni hija favur il-kapacita', liema presunzjoni hija juris tantum.

2. Illi huma inkapaci li jiddeponu f'testment dawk li fiz-zmien it-testment ma jkunux f'sensiehom u illi l-inkapacita' tat-testatur ghandha tigi pprovata minn min irid jimpunja t-testment.

3. Illi biex testatur ikun kapaci jaghmel testment, ma hemmx bzonn li jkun perferttament u rigorosament san minn mohhu, imma huwa bizzejjed li jkollu l-uzu tar-raguni fi grad tali li jippermettielu li jkun jaf x'inhu jaghmel.

4. Illi biex tigi stabbilita l-insanita' mentali tat-testatur hemm bzonn li jirrizultaw indizi gravi.

5. *Illi l-Qrati taghna dejjem kienu reticenti li jammettu domanda biex jigi annullat testment minhabba insanita' mentali tat-testatur jekk din l-inkapacita' ma tkunx tirrizulta b'mod cert minn fatti precizi w univoci w ma jkunx gie provat li kienet tezisti fil-mument li t-testatur kien qed jaghmel it-testment."*.

Il-prova ghandha tkun konklussiva u **kull dubju ghandu jmur favur il validita' tat-testment**.

Kif soltu jigri f'kazijiet ta' din ix-xorta, il-qorti jkollha quddiemha zewg verzjonijiet dijametrikament opposti ghal xulxin. In-nutar li ppubblika t-testment (Dr Maurice Gambin) xehed b'affidavit[4] u qal li kieku kellu xi dubju fuq il-kapacita' mentali tat-testatur jew testatrici, nitlob certifikat ta' psikjatra. Kompla jghid:-

"Ghalhekk neskludi b'mod kategoriku u assolut li jien stajt ghamilt testment minn persuna li m'hijiex kapaci skond il-ligi. It-testment ta' Mrs Concetta Cilia ghalhekk jirrifletti l-volonta' taghha ta' testatrici. Inoltre nikkonferma li it-

[4] Fol. 192.

testment taghha ma sarxi bi pressjoni ta' xi familjari jew persuni ohrajn.".

Ma sarx kontro-ezami lix-xhud ghalkemm ikkonferma li l-kaz partikolari ma kienx jiftakru. Dan ifisser li xehed fuq il-prassi li kien jaddotta. F'dan il-kuntest il-qorti taghmel riferenza ghal kaz Ingliz fl-ismijit ***Kenward v Adams*** tal-1975, fejn il-qorti osservat:-

"In the case of an aged testator or a testator who has suffered illness, there is one golden rule which should always be observed, however straightforward matters may appear, and however difficult or tactless it may be to suggest that precautions be taken: the rule is that ***the making of a will by such a testator ought to be witnessed or approved by a medical practitioner who satisfies himself of the capacity and understanding of the testator, and records and preserves his examination and finding."***.

Ma jfissirx li tali prova ma tistax tigi kontestata. Pero' jibqa' l-fatt li c-certifikat jipprovdi prova b'sahhitha fl-eventwalita' li jigi kontestat it-testment. F'dan il-kaz ma sar l-ebda certifikat. Inoltre, il-qorti hi tal-fehma li d-deposizzjoni tan-nutar ma tantx tghin meta tqies li ddikjara li ma kienx jiftakar il-kaz partikolari. Mill-provi li tressqu l-qorti temmen li n-nutar kellu jinduna li t-testatrici kienet indebolita, u s-serjeta' kienet titlob li jinsisti li t-testatrici tigi ezaminata minn tabib u jinhareg certifikat mediku dwar jekk kenitx mentalment kapaci taghmel testment dakinhar li ghamlitu.

L-atturi pprezentaw zewg certifikati medici:-

1. 8 ta' Lulju 2000 ta' Dr Franco Camilleri:- *"Since September 1999, Ms Cilia has been living at Villa Messina, Rabat. She has been assessed by Dr J Spiteri Psychiatrist and by myself on many occasions and in all instances, she was found to have cognitive impairment and therefore was disoriented to time place and person."*[5].

---

[5] Fol. 12-13.

2. 16 ta' Frar 2000 tal-psikjatra Dr Joseph Spiteri:- *"Ms Concetta Cilia was found to be suffering from Dementia. Her condition is up to present knowledge irreversible. She is unable to exert her civil rights in full. She is of unsound mind. Concetta Cilia would benefit from being inabilitated."*[6].

It-tobba xehedu:-

1. **Dr Franco Camilleri**[7] – Li beda jara lil Concetta Cilia fil-21 ta' Frar 1999 li kienet tilmenta dwar telf ta' memorja. Ikkonferma li l-pazjenta kienet qeghda tbati minn telf ta' memorja progressiv. Waqt li kienet qeghda tghix Villa Messina kien ra fil-15 ta' Settembru 1999, fid-19 ta' Ottubru 1999 u 23 ta' Mejju 2000. Ikkonferma li fil-perjodu li kienet qeghda tghix f'dik id-dar, il-kundizzjoni taghha marret ghall-aghar u li mill-ewwel vizta li ghamel fil-15 ta' Settembru 1999 ma kenitx orjentata. Zied ighid:-

"Jiena, meta ezaminajtha fil-15 ta' Settembru 1999, il-pazjenta ma setghetx taghmel testment. Dan nghidu minhabba n-nuqqas ta' orjentament li kellha l-pazjenta. Dan kollu ghedtu fuq domanda tal-Qorti.

Villa Messina kienet issemmi wkoll ir-ragel, pero' r-ragel taghha kien gia' miet.".

2. **Il-psikjatra Dr Joseph Spiteri** – li l-qorti tifhem li kien jinvista lil Concetta Cilia fiz-zmien li kienet residenti Villa Messina[8], xehed li dementia tfisser li l-pazjent ma jkunx qed *"...igharaf sew dak li jkun hemm madwaru."*. Fic-certifikat li ghamel qal li dan kien kaz ta' inabilitazzjoni ghaliex :

"....skond jiena id-dementia ma kienitx tant akuta illi kienet totali illi setghet kienet, biex nghidulha hekk, parzjali fis-sens illi l-memorja kienet limitata u ghalhekk fl-istess hin ir-rieda tal-pazjenta kienet qed tigi limitata wkoll. Naghti ezempju, jekk hija kellha hamest itfal setghet tiftakar fi

---

[6] Fol. 14.
[7] Seduta tad-19 ta' April 2004 a fol. 50.
[8] Ara deposizzjoni ta' Marie Craus, li kienet tahdem Villa Messina (fol. 163).

tnejn jew tlieta minnhom biss u ghalhekk f'kaz bhal dan il-pazjenta ma tkunx tista' tiddeciedi dwar li taghmel testment u x'ser thalli fit-testment. Fir-rigward ta' din il-kondizzjoni ahna naghmlu t-testijiet li ahna nsibuhom bhala routine work, pero' ma niftakarx jekk f'dan il-kaz sarux dawn l-ezamijiet jew le, pero' nassumi li sar.".

Jirrizulta wkoll li meta t-testatrici ddahhlet tghix gewwa Villa Messina, kienet tpoggiet f'taqsima fejn ikun hemm residenti li jbaghatu mid-*dementia*[9].

Bhala provi l-konvenuti llimitaw ruhhom ghax-xhieda ta' Anthony Busuttil, ohtu Anna Delia u ommhom Maria Busuttil. Il-qorti hi tal-fehma li l-atturi huma iktar kredibbli fil-verzjoni li taw. Anthony Busuttil qal *"Qatt ma ghaddieli minn mohhi li hi mentalment sejra lura."*[10]. Hekk ukoll qal: *"Jiena ma naqbilx li Aunty Cetta kienet tbati mid-dementia."*[11]. Il-provi juru mod iehor. Min-naha tieghu Edward de Gray xehed: *"Nghid li jiena ma kontx naghmel diskussjoni normali maghha minn mindu hi kienet Villa Messina. Kien difficli li taghmel konversazzjoni maghha anke minn qabel ma marret Villa Messina."*[12]. Madankollu hemm indikazzjoni li Concetta Cilia baqghet taghraf lin-nies ukoll meta minn Villa Messina marret tghix f'dar ohra tal-anzjani gewwa tas-Sliema. F'dan ir-rigward Edward de Gray, li m'huwiex familjari taghha, xehed: *"Fl-okkazzjoni meta morna narawha s-Sun Creek hi kienet gharfitna pero' ftit wara, tkun insiet li ahna morna narawha."*[13].

Jirrizulta li d-*dementia* kienet effettwat il-memorja tat-testatrici. Ghal dak li hu l-grad ta' kapacita, *"Il-ligi f'dan il-kaz tikkuntenta ruhha bil-minimu jew almenu bi grad moderat u mhux bi grad gholi u wisq inqas bis-superlattiv jew grad massimu ta' kapacita."*[14]. Dr Spiteri ccertifika lill-pazjenta bhala: ***"She is unable to exert her civil rights in full. She is of unsound mind."***[15]. Madankollu l-

---

[9] Ara deposizzjoni a fol. 163.
[10] Sedua tal-14 ta' Mejju 2012 (fol. 259).
[11] Fol. 256.
[12] Fol. 171.
[13] Seduta tat-22 ta' Novembru 2005 (fol. 170).
[14] Ara sentenza *Bonavia et vs Bonavia et*.
[15] Certifikat mediku a fol. 14.

psikjatra Dr Spiteri, li kien jaraha fiz-zmien li kienet qeghda tghix Villa Messina, ma kienx tal-fehma li dan kien kaz estrem li jimmerita interdizzjoni. Tant hu hekk li irrakkomanda l-inabilitazzjoni. Persuna li tigi inabilitata ma jfissirx li m'hijiex mentalment kapaci taghmel testment. Il-ligi stess fl-Artikolu 524(1) tal-Kap. 12 taghti x'tifhem li persuna inabilitata tista' taghmel testment, u l-atti l-ohra li jissemmew f'dak il-provvediment, bl-assistenza ta' kuratur li jinhatar mill-qorti. Mix-xhieda ta' Dr Spiteri l-qorti tifhem li d-difett li kellha t-testatrici kienet limitazzjoni fil-memorja. Pero' dan ma jfissirx li ma kellix l-uzu tar-ragun li jippermettilha li tkun konxja ta' dak li taghmel. Fil-fehma tal-qorti d-deposizzjoni ta' Dr Spiteri setghet kienet iktar fid-dettall li certament kienet titfa' iktar dawl fuq il-kaz.

Ezami tad-disposizzjonijiet testamentarji ma jwassalux lill-qorti biex tikkonkludi li huma irragonevoli. Fil-fatt it-testatrici ma eskludietx lill-membri familjari min-naha ta' zewgha li kienu jissemmew fit-testment li ghamlet ma' zewgha[16]. It-testatrici halliet bhala werrieta lill-ohtha u membri tal-familja ta' zewgha. Ma jidher li hemm xejn stramb li qasmet il-gid taghha bejn iz-zewg familji. Fil-fatt halliet nofs gidha lill-ohtha, li wara kollox kienet l-iktar wahda qrib taghha mid-demm, flimkien ma' prelegat ta' mobbli. In-nofs tal-gid l-iehor hallietu lin-neputijiet taghha mill-familja ta' zewgha. Il-fatt li ma semmithomx b'isimhom ma jfissirx li kienet inkapaci taghmel testment. Ma ghamlet l-ebda preferenza fost in-neputijiet min-naha ta' zewgha. Hu veru li fit-testment *unica charta* tal-1977, ohtha Maria Busuttil ma kenitx wahda mill-werrieta. Madankollu jibqa' 'l fatt li dak it-testment kien sar iktar minn ghoxrin (20) sena qabel ghamlet it-testment oggett ta' din il-kawza. Sahansitra fit-testment iddisponiet li l-flus kollha *"....kontanti taghha (cash) li jkollha fil-pussess taghha fil-jum ta mewtha jsirilha Quddies ghall ruhha u skond il-pija intenzjoni taghha."*. Disposizzjoni testamentarja simili

[16] *"Una dei criteri della sanita' mentale del testatore e' la ragionevolezza delle sue disposizioni e nella disposizione testamentarie non e' neccessaria la prova di una giusta causa."* (Volum XXII.i.88). Fis-sentenza **Joseph Bonavia et vs Giovanni Bonavia et**, Prim'Awla (Imhallef J. Caruana Curran), tal-20 ta' Ottubru 1971 gie applikat l-istess principju:- *"L-ahjar indizju fi kwistjoni simili huwa l-kontenut stess tat-testment li jista bli stranezza, bil-kontraditorjita' jattesta ghall-istat ta' infermita' mentali tat-testatur."*.

nsibuha fil-kaz **Bonavia et vs Bonavia et**, li l-qorti ddikjarat li turi sens *"ta' ghaqal u rikonoxximent tieghu innifsu u tal-bzonnijiet superjuri tieghu tat-testatur f'epoka vicinissima t-testment."*. Ma saret l-ebda prova li kien hemm xi somma tant kbira ta' flus li taghmel din id-disposizzjoni irragonevoli. Il-kontenut tat-testment ma jatix lill-qorti x'tifhem li t-testatrici kienet fi stat konfuzjonaru tali, fil-mument li ghamlet it-testment, li jippreкludiha milli taghmel id-disposizzjonijiet li hemm fit-testment impunjat. Sahansitra hemm ukoll prelegat lil Carmen Cilia ta' katina tad-deheb bil-pendent. Id-dettall jaghti x'jifhem li t-testatrici kienet qeghda tifhem xi trid.

Fic-citazzjoni l-atturi jallegaw li dak li sar *".....kien indott minn terzi persuni li lanqas ma kienu jafu sewwa l-qraba taghha, tant li ma ndikawx sewwa l-istess neputijiet fit-testment allegatamanet maghmul minnha."*[17]. Jekk l-atturi qeghdin jallegaw li d-disposizzjonijiet huma ta' Maria Busuttil u mhux ta' Concetta Cilia, m'hemmx provi li moralment jistghu jikkonvincu lill-qorti. Jekk min-naha l-ohra l-atturi qeghdin isostnu li dak li ghamlet it-testatrici kien rizultat tal-pressjoni li saret fuqha minn Maria Busuttil li hadet vantagg mill-fatt li ohtha kienet debboli, skond il-gurisprudenza *"....l-impunjazzjoni tat-testment minhabba kaptazzjoni jew suggestjoni tippresupponi l-kapacita' tat-testatur u ghalhekk hi kontradittorja mal-impunjazzjoni minhabba inkapacita' mentali assoluta (Vol. XLI.i.83)."*, li saret riferenza ghaliha fil-kawza **Reverendu Sacerdot Giuseppe Desira vs Noel Agius et** deciza mill-Prim'Awla[18] fil-5 ta' Ottubru 1994[19]. Il-qorti ma teskludix li seta' kien hemm xi tip ta' pressjoni minn Maria Busuttil fuq ohtha sabiex taghmel testment wara li nstabu xi oggetti neqsin mid-dar matrimonjali, pero' dak li qeghdin jitolbu l-atturi hi dikjarazzjoni li l-attrici ma kenitx f'sensiha meta ghamlet it-testment. F'dan il-kuntest il-Qorti tal-Kassazzjoni Taljana osservat: *"in tema di annullamento del testamento, l'incapacita' naturale del testatore postula*

---

[17] Sahansitra l-attur Arthur Cilia xehed. *"Jiena fil-fatt irrinfaccajtha (Maria Busuttil) u* ***akkuzajta li t-testment kienet ghamlitu hija mhux iz-zija Cettina****...."* (enfazi tal-qorti).
[18] Imhallef Joseph Said Pullicino.
[19] Ara wkoll is-sentenza fil-Volum XXXIV.ii.108.

la esistenza non gia' di una semplice [.....] alterazione della facolta' psichiche ed intellettive del decuius, bensi la prova che [....] il soggetto sia stato privo in modo assoluto, al momento della redazione dell'atto di ultima volonta', della coscienza dei propri atti ovvero della capacita' di autodeterminare." (18 ta' April 2005 numru 8079 u 10 ta' April 2010 numru 9081).

Il-konvenuti ghamlu riferenza ghal fatt li fl-20 ta' Marzu 2000 it-testatrici tat prokura lil Arthur Cilia sabiex jaghmel l-affarijiet li jissemmew fiha[20]. Dokument li fih jinghad li Carmen Cilia hi xhud tal-firma u identita', u fost'affarijiet ohra ntuzat sabiex Arthur Cilia jakkwista b'donazzjoni immobbli li fihom Concetta Cilia kellha sehem. Wiehed minghajr ma jrid jistaqsi, jekk Concetta Cilia kienet fil-kundizzjoni li jiddeskrivuha l-atturi, kif setghet iffirmat il-prokura lin-neputi Arthur Cilia ? Cirkostanza li certament tistona. Arthur Cilia xehed li *"Jiena qieghed naghmilha cara illi minhiex nghid illi fl-20 ta' Marzu tas-sena 2000, meta tatni din il-prokura, kienet taf x'qeghda taghmel.....Mistoqsi jekk dak iz-zmien kinitx taf x'qieghed jigri Auntie Cetta nwiegeb mhux ezatt."*[21]. Dikjarazzjoni li ghall-qorti m'hijiex bizzejjed biex telimina n-nuqqas ta' koerenza bejn dak li qeghdin jallegaw l-atturi u 'l fatt li Concetta Cilia f'Marzu 2000 iffirmat prokura favur Arthur Cilia.

Meqjusa l-provi li tressqu, l-qorti m'hijiex sodisfatta li l-atturi rnexxielhom jaghtu prova li meta sar it-testment tal-31 ta' Dicembru 1999, il-qaghda taghha kienet tali li ma tippermettelix li tirraguna u li tkun koxxenti tal-att li ghamlet.

Ghal dawn il-motivi l-qorti qeghda taqta' u tiddeciedi l-kawza billi tilqa' l-eccezzjoni tal-konvenuti u tichad it-talbiet tal-atturi bl-ispejjez kontra taghhom.

---

[20] Fol. 237.

[21] Seduta tal-4 ta' Ottubru 2011 (fol. 247-248).

< Sentenza Finali >

---------------------------------TMIEM---------------------------------